

והוא הדין לשאר פשוטי כלי עץ המיוחדים לשיבה – נלמדים בקל-והומר מזב לטמא במת. וכמו ששנינו (בנדה מט.) כל המתטמא מדרס מתטמא טמא מת (עפ"י תוס', ראב"ד ועוד). ובתורא"ש (שבת עו.) כתב שאפילו אינם מיוחדים לשיבה, כיון שראויים לכך טמאים, קל והומר מפכים קטנים.

ג. מבואר בסוגיא שהמפץ מטמא בשרץ בקל-והומר, כאמור. והוא הדין בשאר טומאות (ערש"י סוכה כ. נדה מט. ועמהרש"א שבת פד שאינו מטמא [עכ"פ מדאורייתא] אלא מת ושרץ בלבד הבאים בקל והומר. וערש"ש סוכה כ.)

והרמב"ם (כלים א, כג, א מקוואות א, ד) כתב שטומאת מפץ בשאר טומאות מלבד מדרס – מדבריהם.

דיני טומאת כלי חרס בוב – ע' בשבת פד.

דף כו

נה. א. האם יש תשלומי כופר בשאר נזיקין מלבד בקרן?
 ב. מה דין התשלומין באדם המזיק, במזיד ובשוגג?

א. נסתפקו בגמרא האם יש תשלומי כופר ברגל, כגון שדרסה על גבי תינוק בחצר הנזיק. והסיקו לשמוע מהברייתא שיש כופר ברגל.

אדם שהרג – אינו משלם כופר (אם פפר יושת על יו. בין כשדינו במיתה בין בשוגג וכד'. ערש"י ותוס').
 א. ישנה דעה הפוטרת 'רגל' מכופר (רבא אליבא דתנא דברייתא להלן מא. ע"ש ברשב"א. וכן פירש הרמב"ן במלחמות ספ"ד בדעת רבה – לפי שאין השור במיתה בלא כוונה). ואולם להלכה חייב (רמב"ם י, ט י ג; ר"ח; ר"ד וריא"ז להלן מ: והרי"ד שם הביא מפסקות הגאונים לפטור ברביעה שאין כוונתה להזיק, ומשמע שם שה"ה ברגל).

ואין חיוב כופר ברגל אלא בחצר הנזיק (רי"ד וריא"ז מ: וכ"מ בריא"ז פ"ד ה"ג יד. ויש לדקדק בלשון המאירי מד שלאחר שלש פעמים יתכן לחייב אף ברשות הרבים. ושם דוקא באופן שיש בו שינוי, ואינה תולדה של שן לגמרי. ע"ש).

ב. הוא הדין לשון של חיה שדרכה בכך – דינו כרגל, אבל בור ואש ממועטים מעליו כמו אדם (תוס'). ויש מחלקים בין שן לרגל שבשן פטור(ע' מאירי מ: וע"ש בתו"ח).
 ג. דעת הראב"ד – דלא כהרמב"ם (י, ג) והתוס' וכמשמעות פרש"י וש"ר – שאין חיוב כופר ברגל אלא לאחר שלש פעמים, כבקרן.
 ע"ע לעיל ט-י.

ב. אדם מועד לעולם בין שוגג בין מזיד [בין באונס בין ברצון. כן הגרסה בסנהדרין עב], בין ער בין ישן (פעע תחת פעע – לרבות חיוב על השוגג כמזיד ועל האונס כרצון. חוקיה).

א. באונס גמור – מחלוקת הראשונים אם חייב לשלם (רמב"ן ב"מ פב: מ"מ חובל ו, א בדעת הרמב"ם, ועוד. וכן נראית דעת הראב"ד בחדושי כה סע"ב כט. אך משמע שם שבכחו יתכן שפטור באונס גמור) אם לאו (תוס' ורא"ש כו: ובכ"מ; רשב"א ונמו"י. וכן הביא הרמ"א תכא, ד מרבנו ירוחם בכל אונס גדול בדומה לישן שהניחו אצלו כלים). יש אומרים שאף גניבה בשומר [לאפוקי אבידה] נחשבת 'אונס גמור' (תוס' ורא"ש שם; או"ז. וכן נקט רש"ל). ויש חולקים (ע"ש בשיטמ"ק). ובגמרא להלן מבואר שנפל ברוח שאינה מצויה – אין זה אונס גמור.

השיכור שהזיק – חייב (רמב"ם חובל א, יא) ואפילו הגיע לשכרותו של לוט שהוא כשוטה, לא היה לו להשתכר ופושע הוא (עפ"י יש"ש פ"ג ג [ע"ש עוד פרטים]; שו"ת הב"ח סב).
 ב. אמרו בירושלמי שהישן חייב רק אם נשכב ליד הכלים או האדם, אבל לא כשהם באו לאחר שישן [אם משום אונס גמור או משום שהבא אצלו הוא שהזיק לעצמו].
 ג. במנחת שלמה צדד שבנוק שאינו בידיים, לא נתרבה שוגג כמזיד. וכן צדד (להלן) שלא נתרבה לענין חיובי קנס למיניהם.

אדם שחבל בחברו במזיד – משלם חמשה דברים: נזק צער ריפוי שבת ובושת. בשוגג – אינו משלם אלא נזק (שאינן מחייבים ארבעה דברים אלא במזיד או קרוב למזיד, בדומה לוכי יריבן אנשים... רק שבתו יתן ורפא ירפא (רש"י). ואף תשלומי צער הנלמדים מקרא תשלומי נזק, כל מה שיכולים אנו לפטור שוגג פוטרם, הלכך מעמידים ריבוי שוגג כמזיד בנוק דוקא שבו עיקר הכתוב. תוס'. וע' ראב"ד ונמו"י).

נו. מהן דיני השגגות דלהלן לענין ההלכות השונות? אבן מונחת בחיקו ולא הכיר בה ועמד ונפלה; הכיר בה ושכחה; נתכוין לזרוק קרוב וזרק רחוק.
 א. אדם המזיק ממון או חובל בחברו.
 ב. מלאכת שבת.
 ג. גלות לרוצח בשגגה.
 ד. יציאת העבד בשן ועין.

א. כאמור, אדם מועד לעולם, מזיד ושוגג. אבל מארבעה דברים אינו חייב אלא במזיד.
 א. רש"י ורא"ש כתבו שגם בקרוב למזיד חייב בארבעה דברים, וכמו שאמרו להלן בנפל מהגג ברוח מצויה והזיק (וכן הוא בשו"ע תכא, ג). וצריך לומר ששיכחה אבן שהיתה בחיקו נידונית כאונס ולא כפשיעה. וכן נתכוון לזרוק שתיים וזרק ארבע, הרי שיער בכח זריקתו שלא לזרוק יותר 'ע' נמו"י כג בשם הרמ"ה. ונראה שבמרחקים גדולים באופן שקשה לדייק, הריזה קרוב למזיד).
 והראב"ד סובר שאף על פי שדומה לפשיעה – פטור מארבעה דברים, ורק פושע גמור חייב (וכן משמע לכאורה ברמב"ם שכתב (רוצח ו, ו) נתכוין לזרוק שתיים וזרק ארבע הריזה קרוב למזיד. אך שמא רק לענין הריגה נחשב כן. ובבהגר"א על השו"ע תכא, ג העיר על לשון 'יש אומרים' שכתב השו"ע, שאין חולק על כך. ושמא כוונת השו"ע באמרו 'יש אומרים' על סוף דבריו, שבשוגג קרוב למזיד חייב – שלהראב"ד אינו חייב אלא פושע גמור. [וכ"כ הרשב"א 'שיהא פושע גמור כישן בראש הכותל ועשוי ליפול ברוח מצויה']]).
 ב. משמע שנתכוון לזרוק ד' וזרק ד' [וה"ה אם סבר בטעות שמרחק זה הוא שתי אמות ולא ארבע. ענמו"י] – חייב בארבעה דברים אעפ"י שלא נתכוון להזיק (מהרי"ח). ובושת אינו חייב אלא כשנתכוון להזיק.

ב. העושה מלאכה בשבת אינו חייב אלא כשמתכוון לעשיית מלאכה (מלאכת מחשבת), אבל כגון אבן מונחת בחיקו ועמד ונפלה (ועברה חוץ לד' אמות או לרשות אחרת), אפילו ידע מתחילה ושכחה – פטור. וכגון נתכוין לזרוק שתי אמות וזרק ארבע – שלא נתכוון למלאכה (ואפילו אמר בכל מקום שתמצא תנוח, והרי נוח לו בכך – סוף סוף לא נתכוון למלאכה. רמ"ה, וכ"ד רא"ש). אבל נתכוון לארבע וזרק שמונה, אם אמר כל מקום שתמצא תנוח – חייב, ואם לאו פטור (שהרי לא נתקיימה מחשבתו).
 א. נתכוון לזרוק שמונה וזרק ארבע, ואמר בכל מקום שתמצא תנוח – הראב"ד הביא שני צדדים אם חייב אם לאו, מפני שלא נעשית עיקר מחשבתו. ושונה זה מארבע וזרק שמונה שבכלל שמונה ארבע.

ויש סוברים שאפילו לא אמר 'בכל מקום שתרצה תנוח' חייב, שהרי זה ככותב 'שם' מ'שמעון' (ערמב"ם שבת יג, כא, רשב"א ומאירי שבת צו: - דלא כפרש"י תוס' ור"ח שם). ע"ע פרטים נוספים בשבת צו. ב. נתכוון שתיים ונמצאו ארבע - לדברי כמה ראשונים (תוס', רשב"א, רי"ד שבת ק), הדבר תלוי במחלוקת אביי ורבא בשבת עג.

ג. חיוב גלות לרוצח הוא דוקא כשהיתה לו ידיעה ושגג (בשגגה), הלכך אם לא הכיר באבן המונחת בחיקו ועמד ונפלה - פטור. הכיר בה ושכחה - חייב.

ואולם בשאר שגגות אין צריך ידיעה בתחילה, כגון באוכל חלב בשוגג. רק כאן דרשו כן מפני שנכתבו בפרשה שגגות הרבה (תוס').

נתכוין לזרוק שתיים וזרק ארבע, או ארבע ושמונה, מיעטו מאשר לא צדה - פרט לזה. ופרש"י בלשון אחת: אינו בתורת וכי יזיד אלא בתורת גלות (וכן נקט רבי יצחק בר"ש, באו"ז). לשון אחרת: נתמעט מגלות, שהרי זה צדה ונתכוון לזרוק. וכן דעת ר"ח רמב"ם וראב"ד, לפי שהוא קרוב למזיד ואינו מתכפר בגלות. כתב בנמוקי יוסף: זה שפטור מגלות [כלשון אחרונה ברש"י], דוקא במקום שרבים מצויים שם, ואפילו הוא לא ידע על כך, אבל במקום שאין הרבים מצויים - גולה.

ד. הוציא עין עבדו או שנו באחת מהשגגות האמורות - יצא לחרות. רשב"ג אומר ושחתה - עד שיתכוון לשחתה.

אם לא נתכוון לעין וגם נתכוון לטובתו של עבד, כגון הושיט ידו במעי שפחה וסימא עובר שבמעיה - פטור אפילו לחכמים, אבל אם נתכוון לעין אע"פ שנתכוון לטובתו, או נתכוון לטובתו אע"פ שלא נתכוון לעין - לא (תוס' עפ"י קדושין כד. והראב"ד פירש בדרך אחרת, ולדבריו אין מקור לחלק בכך).

ויש אומרים שלפי האמת גם לחכמים אם לא נתכוין כלל לאבר - אינו יוצא לחרות, וכמשמעות הסוגיא בקדושין (עפ"י כסף משנה הל' עבדים ה, יא דעת הרמב"ם). אך באור זרוע משמע שמבואר בסוגיא, שיצא לחרות לדעת חכמים.

דפים כו - כז

דין זרק כלי מראש הגג ובא אחר ושברו במקל - נתבאר לעיל יז.

נז. מה הדין במקרים דלהלן?

א. זרק כלי מראש הגג והיו תחתיו כרים, ובא אחר או הוא עצמו וסילקן.

ב. זרק תינוק מראש הגג ובא אחר וקבלו בסייף.

ג. בא שור וקיבלו בקרניו.

ד. נפל מראש הגג ונתקע באשה.

ה. נפל מראש הגג ברוח והזיק ובייש.

ו. הניח גחלת על לבו של חברו, ומת.

ז. על בגדו של חברו בפניו, ונשרף.

ח. על עבדו ושורו של חברו.